

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կես տարեկանը 6 րուբլի, ամսականը 5 կոպեկով:
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ:
Մեք հասցէն. Тифлисъ, Редакция „Мшакъ“.
համ Tiflis, Redaction „Mschak“.
Տ է լ է ֆ օ Ն Ք 25%.

Քննադատութիւնը բաց է առաւտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերէն):
Յայտարարութիւն ընդունուած է ամեն լիզուով:
Յայտարարութիւնները համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպեկով:
Տ է լ է ֆ օ Ն Ք 25%.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Համաձայնութիւններ. — ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ. Նամակ Դանձակից. Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջ. — Նամակ Պարսկաստանից. Արտաքին լուրեր. — ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ. ՆԵՐՔ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Անիի պիղուծման հետաքննարկումներ:

ՀԱՍԱԶՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եւրոպական պետութիւնները շարունակում են մասնաւոր համաձայնութիւններ կայացնել և դաշնագիրներ մշակել իրանց քաղաքական և առևտրական յարաբերութիւնները կանոնաւորելու նպատակով:

Այս օրերս կնքվեց առևտրական դաշնագիր Գերմանիայի և Շվեյցարիայի միջև: Շուտով պէտք է կնքվի դաշնագիր Գերմանիայի և Աւստրիայի միջև: Ներկայումս քննակցութիւններ տեղի ունենւում են Գերմանիայի և Յունաստանի միջև տեղի ունենւում են Գերմանիայի և Ռուսիայի միջև: Ներկայումս քննակցութիւններ կայացնելու երկարութիւններ վերաբերութեամբ և որոշ պայմաններով միացնելու աւստրիական երկարութիւնները Յունաստանի երկարութիւնների հետ:

Հետադիմները լուր բերին, որ Գերմանիան և Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները համաձայնութիւն են կայացնում որոշ ինքնիշխան վերաբերութեամբ դիմելու միջոցով դատարանի և մշակում են այդ գործի վերաբերութեամբ կանոններ:

Այդ համաձայնութիւններից մի քանիսը ունեն մասնաւոր նշանակութիւն և շուտփում են միայն այն պետութիւնների շահերը, որոնք մտել են համաձայնութեան մէջ, իսկ միւսները աւելի ընդարձակ ազդեցութեան ստացել են կրում իրանց մէջ և կարող են շուտիւ ուրիշ պետու-

թիւնների շահեր: Օրինակ, Յունաստանի և Աւստրիայի երկարութիւնները գծերի միացումը զգալի կերպով մեծացնում է աւստրիական ազդեցութեան շրջանը և ապա և Աւստրիային նոր յենակէտ Բալկանեան թերակղզու վրայ: Իսկ արմենական, որ վերաբերում է Բալկանեան թերակղզուն, արտաւանդում է միջազգային տարաձայնութիւնների հարցերը:

Այդ տեսակ համաձայնութիւնների շարքին են պատկանում և այն խոշոր ու մանր դաշնագիրները, որ ստեղծված կանաւորութիւններ կայանում է Պարսկաստանի և Պարսկական ծոցի մօտ գտնվող արաբական պետերի հետ: Անգլիան մի առանձին եռանդով և տեղադրւմ փութկոտութեամբ աշխատում է կարելիին չափ նոր գործակալութիւններ հաստատել Գերմանիայի Պարսկաստանի փոքր իշատի նշանաւոր կէտերում և նոր իսկ փորձեր է անում մուտք գործել աւելի հեռւս, մինչև Արաբական սահմանները:

Եթէ պետութիւնների մէջ կայացվող համաձայնութիւնները ներկայումս են իբրև խաղաղասիրական գործողութիւններ և նպատակ ունեն խուսափելու ընդհարումներից, չը պէտք է մոռցվի մի հիմնական սկզբունք. այդ այն է, որ փոխադարձ համաձայնութիւն կայացնող պետութիւնները չը պէտք է ծառայեցնեն չափազանց հսկայան քաղաքականութիւն և անտես անեն միջազգային արդարութեան պահանջները: Այդպէս նրանք առաջ կը բերեն նոր թիրախագծութիւններ, որոնց կուտակումից կարող են ծագել լուրջ ընդհարումներ ապագայում:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մ. Ա. Մ. Ո. Ն.

Արտասահմանի հայց մասնով մի նոր օրգանով էլ հարստացաւ Դա «Գիտութիւն» ամսաթիւնը: Ե. որ հրատարակվում է Շվեյցարիայի Լոզան քաղաքում պ. Մ. Նալբան-

կարաններից, այնպէս որ 4—5 տար սանդուղքից իջնելով պէտք է մտնել տներից ներս: Այդ փողոցի մի մասում, ուղղակի մշտնջող մի արշինաչափ փորկով դուրս եկաւ դարձաւ մի թնրիկ մնացորդ: Այդպիսով պարզվեց, որ քաղաքի այդ ամենահին մասում, երբ գտնական միւսանցից անկախ ժամանակամիջոցներում բնակարաններ են շինվել: Փողոցի տեղը մի ժամանակ տներ են եղել, որոնք կործանվել, հողի են հաւասարվել, և նրանց աւերակները վրա կառուցվել են այն բնակարանները, որոնք մարդկային բացօթեան իրանց բաժանումներով: Բայց մի առնչելի փոթորիկ, տարբեր մի մեծ ոյժ, ոչ միայն կործանեց և այդ բնակարանները, որոնք շինված էին նախնիների աւերակների վրա, այլ և նրանց վրա ածել հողի մի ահագին շերտ՝ խառնված կենդանիների և մարդկային ոսկորների, խեցեղէն բազմաթիւ ամանների կըտորտանքների, պղնձէ դրամների հետ: Բայց որտեղից, ինչ ձևով, ինչ պատճառներից գոյացել է այդ ահագին հողաբլուրը բնակարանների վրա, սա մի հարց է, զիս և անորոշ: Բայց ծառայած քարերի շարքը—Անիի տների ամենամիկը շրջանի պատկանող մնացորդը, որտեղից սկսված էին պիղուծումները:

Նայելով բարձրութիւնից կատարված աշխատանքների վրա, տեսնելով փողոցի երկու կողմ շարված տները, որոնց միայն կոտորվել են երկրից՝ ինչպէս Հայաստանի բոլոր հին և ժամանակակից բնակարանները) մի բազմաթիւ երեւոյթ է՝ ամբողջ Անիի պիղված, լուռ քարակոյտները բացված, խորհրդաւոր հողաբլուրների վրա, և հսկայ մոխ-

րակոյտները դէն ածված, մի շարք նշանաւոր շէնքեր ու հարկաւոր մեծ ու փոքր եկեղեցիներ իրանց կից գաւիթ-քամբարաններով ի յայտ եկած, գտնված հարկաւոր արձանագրւներ, որոնք շուրջ լոյս են տեսնում և Անիի թերթի պատմութիւնը լրացնում. չը կայ խորհրդաւոր բլուրների ինչ լինիլը, որ ձեր ոտքի տակ ընկած, խուլ ձայն է հանում, նշան տեղի դատարկութեան... և այս բոլորը երազ չէ. գործը սկսված է այնպիսի եռանդով, լուրջ և համբերատար գիտնականի նախաձեռնութեամբ, որպիսին է պրօֆ. Մառնա Նա Որոշիլ է եկող տարի շարունակ իր պիղութիւնների փոխանակ 20 ի 100 մշակ աշխատեցնելով, մի քանի խմբերի բաժանում: Հետո չէ այն օրը, երբ նա պիտի ունենանք գոնէ պատկերի վրա Անիի վերականգնած (реставрированный) տեսնելու: Պիտի երեւան նրա հոգով ընդգրկել, հսկայ երեկվարը ամբողջութեամբ իրանց առանձնանքով, քաղաքի դուրսից ներս ալ ու ձախ ձգվող ու կրկին ճիւղաւորվող նրա նեղ, լայն կամ ծուռուծու փողոցներն ու հրապարակները և հարկաւոր եկեղեցիների բազմաթիւ ու բազմաթիւ սուր սուր գմբէթները և այդ բոլորի վրա կրկին ու կրկին պարիսպներով շրջապատված քաղաքի տիրող միջնաբերդը՝ իր տաճարներով ու արքայական պալատով *):

Պիղութիւններ հետ միաժամանակ կատարվում էր նաև մեղիթի վերանորոգութիւնը, որ իբր զանազան գնութիւնները ցոյց են տալիս, որ արքունի ապարանը պէտք է լինի այն ընդարձակ շէնքերի աւերակներից, որ բնուած է միջնաբերդի ամբողջ գաղաթիւ իսկ այժմեան պալատ համարված աւերակների ժամանակ շէնք է:

Պիղութիւններ հետ միաժամանակ կատարվում էր նաև մեղիթի վերանորոգութիւնը, որ իբր զանազան գնութիւնները ցոյց են տալիս, որ արքունի ապարանը պէտք է լինի այն ընդարձակ շէնքերի աւերակներից, որ բնուած է միջնաբերդի ամբողջ գաղաթիւ իսկ այժմեան պալատ համարված աւերակների ժամանակ շէնք է:

բաղկացած մի տեսակ է դա, ուր սակայն գետնի վրա են հետեւող յօդաւորները. «Անիի հետեւողներ», «Կենտրոն անդրադարձաւոր աշխարհի մէջ», «Թոքախառ շիջուկի շուրջ», «Չ. Երբ», «Ժողովրդական բարձր գործունեութեան ծանոթարարութիւնը» և յետոյ մի շարք մանր լուրեր ու տեղեկութիւններ: Բայց այդպիսի մի հրատարակութեան համար ամենազիջւող սուր բազմա-կողմանիութիւնը չէ: Կայ աւելի մեծ կենսական հարց—ժողովրդականացման ընդունակութիւնը: Թէ որքան մեծ չափով է այդ ընդունակութիւնը նոր ամսաթիւնի մէջ տրուում, մեք այդ մասին առայժմ դատողութիւն տանել չենք կարող: Կանանք միայն, որ նա մի յայտնի չափով երևում է այս համարի մէջ, իսկ թէ ինչ կը լինի յետոյ, այդ դեռ տեսնենք:

Առայժմ ծանօթացնենք ընթերցողին խմբագրի մի տեսութեան հետ: Գիտական հրատարակութեան ձեռնարկողը կանգնած է մի շատ մանր, գլուխ պատուող հարցի առաջ: Ինչ անել գիտական բաների, տեղեկութիւնների հետ, արդեօք թարգմանել, հայացնել նրանց, թէ ընդունելու գործ ածել նրանց, ինչպէս ամեն տեղ են գործ ածվում: Յայտնի է, որ մեղանում շատ վա-րենում են օտար բաներից: Շատերի մէջ տիրում է այն շփոթական կարծիքը, թէ հայ-էջն լիզուն անպատ հարստութիւններ ունի և երբէք նա չը պիտի մուրալանու թիւն անէ. ամեն ինչը հայացնել, ամեն ինչը արտայայտել հայերէն բաներով—այս ինչ է պահանջվում: Եւ ահա ամեն տեղ շարք ու ձիգ են թափում հայացնելու համար. նախընտրել են բաներ, հր-նարվում են անուններ ու արտայայտութեան ձևեր: Բայց չէ կարելի ասել, թէ այդ ջանքերը աղոյթութիւն գտնում են. շատ անխորհրդակի խոշորութեան են կանգնում նոր իսկ ամենա-եռանդուն պահպանողականների առջև, և դի-տական, կուլտուրական ընդհանուր բաների փոխառութիւնը մնում է մի պահանջ, որ սա-կայն խնդրվում է մեղանում, խնդրվում է ի վնաս մեր լիզուն, մեր առաջադիմութեան, մեր մտաւոր հարստութեան: Հինգերորդ դա-րում, երբ քաղաքակրթական զօրաւոր պա-հանջներ կային մեր առջև, հայերը կրնում,

թանգարան պիտի ծառայել պիղութիւններից դուրս եկած իրերի, որին պ. Մառ անուանում էր Ռեպարտ, իսկ շէնքի կապալառու, ուստա Կէրպը—Ռեպարտ: Այդ կիսաւեր շէնքը այժմ մի ընդարձակ սրահի կերպարանք է ստացած: Նրա հարաւ-արեւմտեան անկիւնը, համարեա վտանգաւոր կերպով քանդված, որ ամեն րօպէ սպառնում էր գաղութայինց ցած գործիկով Ախուրեան թափվելով այժմ ամբողջով է նրա կամարները պատուով ծածկված են. մշտնջող մի ամուր գուռ խորհրդաւոր կերպով փակում է այդ շէնքի մուտքը: Իսկ նրա Ախուրեանի վրա նայող լուսամուտների նոյնպէս հազց-ված են շրջանակներ ու ապակիներ: Վերանորոգված է նոյնպէս մեղիթի կառուարակայ ներք-նայարկը, որ ունի նաև մի առանձին դուռ: Նախկին քրիստոնէական այդ շէնքի վրա—որի ինչ նպատակի ծառայելը դեռ չէ որոշ-ված—փոխարինվել էր մեղիթի, իսկ այժմ էլ թանգարանի՝ դէպի իրան է գրաւում Անի այ-ցիլոդի տաշին բայելը. այցելուն այդ կա-մարների տակ տեսնում է հայի ճարտարա-պետութիւն, արուեստի և փայլածութեան շուրջանի, բայց դեռ ևս սակաւաթիւ նմուշները: Եթ որ դեռ նորահաստատ է թանգարանը. այ-ցիլուն ընկնում է խոկման մէջ, զանազան մտքեր տխուր ու մաշկ տանում են նրան դէպի անցեալի ողբերգական իրողութիւնները, պատ-կերները երևում են նրա աչքին մէկը միւսից աւելի անհելի, մէկը միւսից աւելի արեւա-զանգ, քարերը լիզու են առնում, շշնջում են շատ ու շատ բաներ և այդ շշնջումն միայնում է թանգարանի ստորտներից հոսող Ախուրեան իր որոտանման, անհեղ և մեծագոյ աղաղակով:

Ա. Վերյոյր

իրացնում էին բազմաթիւ յունական, պարսկական, ասորական բառեր, հայացնում էին նրանց: Այժմ, ինչպէս երեւում է, մենք կորցրել ենք մարտնչութեան ընդունակութիւնը և վախճանում ենք, թէ մի գուցէ օտար բառերը մեր կոկորդում խրվին ու մեզ խեղդեն: Դա կենսունակութեան պակասի նշան է: Այսպիսի վախերով չմտաւ կարող ենք առաջ գնալ:

Այդ դրութիւնը լաւ հասկանում է և պ. Նալբանդեանը: Վիտական բառերու հայացման խնդրը յօդուածի մէջ, նա մատնանիւ է անում այն խառնաշփոթութիւնը, որ տիրում է մեր մէջ այդ հարցի վերաբերմամբ: Մեր լինելը չէ խառնաշփոթութիւն: Մէկը գործ է ածում օտար գիտական բառեր, միւրը թարգմանում է նրանց ինչպէս կարողանում է, մի ուրիշը բառարանների խորքերից դուրս է հանում անծանօթ, օտար բառից էլ անհասկանալի բառեր:

Արդարեւ անկարելի է որ դիտական բառերու և բացատրութիւններու լարերին թուր գոյութիւն չունենայ երբ ամէն գրող յաճախ իր անձնական ճաշակն ու հմտութիւնը ունի իրեն առաջնորդ, քանի մը ֆրանսիացի և ուրիշ բառարաններու հետ, որոնց մէջ ալ դժբաղդարք միօրինակութիւնը չէ որ կը տրեւ: Ու ընթերցողը կ'առաջնորդուի այլ և այլ բառերու տակ միևնոյն իրեն, մի և նոյն առարկային կամ միևնոյն երևոյթին, առանց միշտ վերահասու ըլլալու այս իրողութեան շփոթութիւնը իր գործը կ'առաջնորդէ: Գրադատն ակն ալ կ'ունի տեսակետով կարելի է այս ճիշտութիւնը առաւելութիւն ըլլայ, ինչու որ գրողը ստիպուած չէ միշտ միևնոյն բառը գործածելու: Միօրինակութիւնը դիւրաւ խոյս պիտի տայ երեք, չորս, ու աւելի ալ, բառեր գործածելով, մասնաւոր երբ միևնոյն խօսքին մէջ է որ գրանոյն պիտի կիրարկէ, սակայն դիտական տեսակետով անպատճառ չարք է մէ այն: Ամէն ինչ որ ճշգրտութեան ու յստակութեան կը վստահ գիտականօրէն վտարելի է. գիտութիւնը ձեռքէն ու շփոթութիւններէն ընտել չափորժիք, aluminium-ը միտադ մըն է, երանգ չունի զգացումներու, բանաստեղծական և իմաստասիրական և այլն խոհանքներու պէս: Ահաբանելու և ուրիշն միշտ նոյն բառովը ներկայացնել զայն հայ ընթերցողին:

Ի՞նչ անել: Վաղուց կայացել է մի համաձայնութիւն. պէտք է գործածել այն հայերէն բառերը, որոնք որոշ ու պարզ հասկացողութիւն են տալիս, ճիշդ արտայայտում են գիտական տեղեկութիւն: Իսկ այդպիսի բառեր այնքան էլ չափ չեն: Ի՞նչ անել յետոյ: Ահա այստեղ է ցաւը: Նոր անաթիւթի խմբակները աւելացնում է.

Սակայն այս մասին չափազանցութեան ալ երթալու չէ. ինչ որ ալ լինի հայերէն բառ մը գործածելու մարմնըն ընտելին ալ ինքնին տեսալ մը հիւսնադրութիւն է: Մեր մէջ գիտական լեզուն տակաւին անկերպարան վիճակ ունի, այնպէս որ կարելի է միշտ միայն հայերէնով գործադրել: Ինչպէս որ յաճախ իմաստութիւնն ու ճշմարտութիւնը երկու ծայրերէն ալ հեռու կը գտնուին, նոյնպէս ալ, այս պարագային խոհեմութիւնը կը պահանջէ որ երկու ծայրայեղութիւններէ ալ հաւասարապէս զգուշանանք: Գործածենք հայերէնները եթէ յաջող կերպով կ'ազդեցնեն. ընթերցողը—եթէ նոյն իսկ չը հասկնայ զանոնք՝ կ'ընայու պարտի բառարանի մը դիմել, մնաց որ երբ գործածուած օտար բառը չը հասկնայ, ի հարկին դնէ բառարանի մը դիմելու դիւրութիւնն ալ չունի, որովհետեւ ոչ մէկ հայ բառարանի մէջ «տէխնիկ», «էլեկտրիկ» և ասոնց նման շատ բառեր գտնէ տակաւին գրչութիւն չունին:

Գործածենք ուրիշն յաջող հայ բառեր, յաճախ անոնց ընդ դիմելով, փակագծի մէջ օտար բառեր ալ:

Բայց սա հարցի լուծում չէ: Եթէ բառարանները մէջ չը կան «տէխնիկ», «էլեկտրիկ» բառերը, պատճառը նոյն պահպանողական վախերն են: Եթէ վերանայ վախը, եթէ օտար բառերի գործածութեան մէջ վտանգ չը տեսնենք, այլ միայն առաջադիմական անհրաժեշտութիւն, այն ժամանակ բառարաններն էլ կը գտնայ այդ պահանջի հոտից, կը տան մեզ բացատրութիւններ: Նորոգում հրատարակեց այն օտար բառերի բառարանը, որոնք ընդունված են վրացերէն լեզուի մէջ: Մի անգործ պաշար: Եւ ի՞նչ: Սպանվել է այդ պաշարից վրացերէնը, թէ միայն հարստացել: Բայց սեղանում չը կայ այդպիսի բառարան և չի լինի, քանի որ մենք այնպէս սարսափում ենք օտար բառերից: Սարսափում ենք այն աստիճան, որ նոյն իսկ չենք կարողանում օտարազգի բառը հայերէն տառերով գրել, կարծես թէ մեքսիկական գրերը դրանով պղծված կը լինեն: Օտարաբանութեան հասցրած մտավախութիւնը աւելի հեռուն գնալ չէ կարող...

Բայց թողնենք այս հարցը, որ անվերջ է: Կտոր կ'ունի տեղի, մի ճիշդ կարգադրել կամ մի-

Մեր խօսքը մի նոր պարբերական հրատարակութեան մասին է: Յանկանում ենք, որ «Գիտութիւն» երկար կենսաբեր ունենայ, աշուղտութիւն գտնէ մեր մէջ, պատուով տանելով իր կրթական դերը և ջանքնաշատ համակրանքներ նուաճելով իր ընդունակութիւններով:

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

Հոկտեմբերի 24-ին Մեր գաւառի բերքը այս տարի վատ է լինելու համար մասում ու շատ լաւ տափարակում, կտոր գետից գէպի Փոքր Կովկասեան լեռնաշղթայի ճիւղաւորութիւնները տարածվող լայնածաւալ դաշտավայրում: Լեռնային մասում տարվա բերքը մինչև յունվարը մեծ մասամբ կուտվի, կը վերջանայ իսպառ: սակաւթիւ բախտաւորներ մի բան կունենան մինչև գարնան սկիզբները: Շատ գիւղացիներ ցորեն, գարի ու կորեկ են գնում Գանձակի շուկայում այժմանից արդէն: Դա վատ նշան է. դա ապացոյց է, որ առաջիկայ ձմեռ, մասնաւոր գարնանը խեղճութիւնը մեր գիւղերում հասնելու է ծայրայեղ չափի:

Այս տարի վատ բերք են տուել ցորենը, գարին ու գետնախնձորը. առաջին երկուսը տուել են անցեալ ձմեռվայ չորութեանց, սակաւածին լինելուց, յետագայ ցորենից գարնանը, մայիսեան ձմեռից ու չափազանց յորդոռատ անձրևներից, որոնք մայիսի կիսից մինչև յունիսի վերջերը տուող էին համարեա անընդհատ. երրորդը գետնախնձորը տուեց ամառվայ երաշտից, որը սկսվեց յուլիսի սկզբներից ու շարունակվեց մինչև օգոստոսի վերջը: Ամեն պայմանների մէջ «եօրա» գնացող մեր գիւղացիներն պէտք է այս տարի լարդ իր բոլոր ուժերը մի կերպ «եօրա» գնալու համար մինչև հետեւեալ հունիսը: Այդ նշանակում է, որ նա ցամաք հացն անգամ պէտք է ուտէ մեծ խնայողութեամբ, սովորականից վատ սնով (սովորական էլ բաւարար համարել չէ կարելի) ու այդպիսով զանազան տարափոխիկ հիւսնադրութիւնների ծագման ու զարգացման նպաստէ իր խղճով, իր աղքատիկ կենցաղավարութեամբ: Հացի պակաս տարիները մեղանում սովորական երևոյթ է տիֆը, որը ժողովրդի մէջ յայտնի է «եօթալաղ» կամ «վրդհիւսնադրութիւն» անունով: Հաւանական է, որ այս ձմեռ նա կերակրւ ըժշկական կանօնադր օգնութիւններից համարեա խաղաղ դուրս մեր գաւառի գիւղերում:

Մի բան այս տարի ամենուրեք մեր գաւառում առատ է շատ. այդ գինին է: չնորհիւ այգիների առատ բերքի: Շուտով ասպարէզ կը գայ նա «իդիթ ասպարէզ», արաղը, գինու մնացորդներից, ջեփից ու լիւից բառած, դոսած, նրա գործարարները արդէն քան են ընկել մեծ քանակութեամբ կարտադրեն այս տարի: Շնորհիւ է ժամութեան գինին ու արաղը այս տարի կը տարածվեն մեր գիւղերում աչքի ընկնող առատութեամբ: սպառողների թիւը նշանաւոր չափով կը ստուգարանայ: Մեր գիւղերը ոչ մի բանում այնքան չեն առաջադիւստում, ինչքան գինի ու արաղ գործածելու մէջ: արքեպիսկոպիտը գնալով ընդհանրական, համատարած երևոյթի բնատուրութիւն է ստանում: Այդ կորստաբեր տխուր երևոյթը, ի հարկէ, Գանձակի գաւառում չէր միայն, ողջոյնութիւն ունի. նա բնական է ու ընտրող այն լայնածաւալ տարածութեան համար, որը ըսկիզբ է առնում Արեւմտեան լեռնաշղթայի Օրդուբաթում... Գանձակի գաւառը ընդհանուր մեղքի մի չնչին մասի համար է միայն պատճառաւոր, բայց այդ պատասխանատուութիւնը էլի բաւականին ծանր է. որից խնդիրները բայցայում են մեր գիւղերը թէ ներթափանց և թէ բարոյապէս:

Գիւղացիք տարեցտարի աւելի ու աւելի սովորում են խմել ու խմելու վրա նայում են, իբրև սննդաբան նիւթի վրա: Սովորական բան է տեսնել գիւղացուն գինի կամ արաղ խմելու ու ցամաք հաց ուտելու. երբ առում են նրան, որ առանց սննդաբար կերակրել ֆուսակար է խմել ու այն էլ այդքան շատ, նա պատասխանում է, որ գինին, արաղը ամենալաւ, ամենաանոգաւոր կերակուր է: Փոխանակ շաւր թէ մի անգամ գինի մի քանի ֆունտ միս առնելու ու իր ընտանիքի բոլոր անդամների հետ միասին ուտելու, սնվելու ինչպէս հարկին է, նա յաճախեալ առնում է գինի կամ արաղ, խմում մինչև հարբելու ու վրան ցամաք հաց տուում, և այդ նրա համոզմունքով շատ օգտաւէտ, շատ կազդուրիչ ճաշ է: Տան գինի-արաղ չը խմող անդամներն էլ «եօրա» են գընում միմիայն ցամաք հացով, շատ-շատ մի յայտնում է իր խորին շնորհակալութիւնն այն ամենին, որոնք նուիրաւորութիւն արին թէ

երկու ցրտատար կարտօֆիլի հետ... Տան նիւթականը հոգացող ու կարգադրող տղամարդը «նաղա», կանխիկ փողը տալիս է այդպիսով գինու-արաղի, այլ ոչ սննդաբար նիւթի: Դանի որ այս տարի գինին ու արաղը առատ են ու շատ է ժան, իսկ հացը շատ պակաս, գիւղական ամբողջի, ի հարկէ, նրա տղամարդ մասի (խմում են սկսած 14—16 տարեկան հասակից) սնունդը առաջիններն են կազմելու աւելի, նրանցով պէտք է սնվեն գիւղացիք, հետեւաբար գիւղը պէտք է մի քանի քայլ աւելի առաջ գնայ գէպի ներթափանցի: Գիւղական ու բարոյական կատարեալ անկում... Հիմնովին վերանորոգութիւններ է կարօտ ժամանակակից հասարակական-տնտեսական կենսաբ. ժողովրդական մասսաները խեղճվում են խաւարի, նիւթական մտաւոր բարոյական խեղճութեան ճանկերում, և այն էլ ոչ թէ միայն Գանձակի գաւառում, մեր երկրում, Կովկասում, այլ Արեւմտեան լեռնաշղթայի մինչև Օրդուբաթ... Մեր գաւառի լեռնային մասում խոտն է միայն լաւ հունձ տուել. այդ փողը բարձր չէ. կին գանիները գոյութիւնը ապահովված է մինչև գարնան, և այդ մեր խեղճ գիւղացիների համար բաւականին մեծ թիկնութիւն է: Կենդանիների հիւսնադրութիւն չը կայ: Պաղպաղածութիւնը չեն տուել բնաւ. բացառութիւն կազմում են Ղարաչինի կամ Աղջաղալու ու նրա շրջակայ գիւղերը, որտեղ առատ է ընտիր անտառի խնձորն ու տանձը: Պաղպաղալու այս տարի ամեն տեղ գաւառում առատ էր ու հիւսնադրութիւններից դուրս. լեռնային մասի հովիտներում այնքան էլ լաւ չը հասաւ: Գաւառի տափարակում, ինչպէս վերեւ ասացի, հունձը ու առանաւարակ բերքը շատ առատ է. մինչև օրս կարելի զեռ չեն վերջացրել. մինչև հեղեմները կը շարունակեն զեռ ցորեն ու գարի կարել. կարում են մեծ կարւածատները մեքենաներով: Այս տարի ընտելութիւն իր բոլոր բարձրները թափել է մեռ գաւառի տափարակի վրա:

Ստ. Տէր-Աւետիքեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կովկասի կառավարչապետի նոր նշանակված օգնական գեներալ-լեյտենանտ Ե. Մ. Մալախանովը և թիֆլիսում այս շաբաթվայ մէջ:

Պաշտօնական տեղեկութիւնների համաձայն հոկտեմբերի 30-ին Բագու քաղաքում խորհրդով հիւսնադրացի են 2 հոգի (մի ուսու, մի թուրք), քաղաքում մեռածներ չեն եղել: Բալխանում հիւսնադրացի է մի պարսիկ և նոյն օրը և եթ մեռել: Հոկտեմբերի 31-ին թէ բալխանում և թէ Բալխանում չեն եղել ոչ նոր հիւսնադրացիներ և ոչ էլ նախկին հիւսնադրացի մեռածներ:

«Ք. ԵՖԷ.» լրագրին հեռագրում են Կիեվից հոկտեմբերի 29-ից: «Այսօր ժողովրդական լուսաւորութեան միութեան տեղական համալսարանի պրոֆէսորները խնդիր ներկայացրին, որ Կիեվում նորից բացվին կանանց բարձրագոյն կուրսեր: Միութեանը յայտնեց, որ այդ խնդրին ինքը վերաբերվում է բացառաբար և ցանկալի չէ համարում դրան բաւարարութիւն տալը»:

Թիֆլիսի Հայոցհայրենաբարեգործական ընկերութեան վարչութիւնը խնդրում է ապագրել հետեւեալ հաշիւը նոյն ընկերութեան օգտին հոկտեմբերի 3-ին տեղի ունեցած զբոսաւթի Թիֆլիսի ամառային ժողովարանում: Մուտք՝ մուտքի տոմսակներից 303 թ. 38 կ., փաճառքից 292 թ. 45 կ., բուքետից 63 թ. 85 կ., կարթից 76 թ. 43 կ., ընձանների տակաւից 37 թ. 26 կ., կոնֆէտից 43 թ., պօստից 32 թ., Petits-chevaux 31 թ. 50 կ., թիւրքական սուրճ 55 թ., տեկնիկ 15 թ. 30 կ., մրցանակներից 2 թ. 39 կ., դրամական նուիրատուութիւն 73 թ., ընդամենը 1025 թ. 56 կոպէկ: Ծախս՝ Թիֆլիսի ժողովարանին 150 թ., երաժիշտներին 35 թ., կրկնի գերասաններին 31 թ., բաց համակներին 7 թ. 68 կ., մրցանակների սեղան 4 թ., մշակներին ու իրերը տեղափոխելու 18 թ. 42 կ., մարկաներ 10 թ., աթոռներու սեղանների 30 թ., լրագրներին յայտարարութեան համար 11 թ., մրցանակներ 8 թ., աթիշանների տպագրութեան 10 թ., ուտիկանների ու ծառաներին 9 թ., բուքէտ 17 թ. 22 կ., ընդամենը 341 թ. 32 կ., զուտ արդէնքն է՝ 684 թ. 24 կոպէկ: Վարչութիւնը յայտնում է իր խորին շնորհակալութիւնն այն ամենին, որոնք նուիրաւորութիւն արին թէ

փողով, թէ իրերով, այսինքն՝ խանութներին, գործարաններին, պահեստներին և մասնաւոր անձանց, որոնց սղգանտները ստուարութեան պատճառով չեն կարող տպագրված լինել: «Մշակի» խմբագրութեան՝ յայտարարութիւնը ձեր տպագրելու, իսկ «Новое Обозрение» և «Тиф. Листок»-ի խմբագրութիւնները՝ գիւղական հիւսնադրութիւնն և բուքէտում ծախս անող տիկիներին ու օրորդներին և այն բոլոր անձանց, որոնք իրանց ամանակցութեամբ և ներկայութեամբ նպաստեցին զբոսանքի աշուղտութեանը:

Սարատովի քաղաքագիւղում, ինչպէս հայտնուում է «Вест. Юг.» լրագրից, պաշտօնական թղթեր է գրել Օդեսայի և ուրիշ քաղաքների քաղաքագիւղներին, որ բոլորը միաձայն գիմեն ներքին գործիքի միութեանը և խնդրեն թոյլտուութիւն բոլոր քաղաքագիւղներին համառուական ընդհանուր ժողով կազմելու, ինչպէս արդէն թոյլտուութիւն է այդ գեներալներին: Պէտք է նկատել, որ այդ միջնորդութիւնը յարուցված է եղել երկու անգամ՝ տարիներ առաջ, բայց երկու անգամ էլ մերժվել է միութեանը: Եւ ինչպէս արտայայտած ձգտումն էր արդէն ժողովուրդը տածելու վստահութեան ապօրով, Սարատովի քաղաքագիւղում յոյս ունի ժողովութիւն գտնելու:

Վարչապալայից գրում են «Է. Բ.» լրագրին. «Ժողովրդական լուսաւորութեան միութեանը, Ռուսական ժողովարանում ունեցած մի խօսակցութեան ժամանակ, համարաբար պրոֆէսորները մէկը նկատել է, որ մինչև այժմ միութեանը չափազանց քիչ ջանք է գործ դրել տարրական կրթութիւն ժողովրդի մէջ տարածելու համար: Այդ նկատողութեան միութեանը պատասխանեց, որ ինքը հաստատապէս վճռել է միութեանը յատկապէս այդ մասը առաջ մղել ամենայն եռանդով»:

Բագուում ապրող Ա. Շուքերտ, Կ. Կուլտ և ուրիշ գերմանացիաւորներ ուր հարկն է խնդրել են ներկայացրել, որ իրանց թոյլատրվի Բագու քաղաքում հիմնելու աղքատ գերմանացիաւորներին օգնելու մի ընկերութիւն: Այդ նոր հիմնվելիք ընկերութեան կանօնադրութիւնը կազմված է Պետերբուրգի նոյնանուն ընկերութեան կանօնադրութեան ձևով:

Աստրախանի հայոց թեմական կոնսիստօրիան գիմել է Թիֆլիսի քաղաքային ուղարկվային և խնդրել, որ ուղարկեն իրան հանգուցեալ Շախարեանի կապակած 500 բուրդին Աստրախանի հայ լուսաւորչական Ս. Համբարձման եկեղեցուն:

«Ք. ՇԱ.» լրագիրը հազորդում է, որ շուտով Պետերբուրգի համալսարանի ուսանողների մանրամասն ցուցակագրութիւն պէտք է լինի: Դրա նպատակն է, այդ ցուցակի հիման վրա, ուսումնասիրել բոլոր ուսանողների տնտեսական դրութիւնը:

ՄԱՅԱՆՈՒՋ գիւղից (Ջիվանշիրի գաւառ) մեզ գրում են. «Մեր գիւղը ահա չորս տարի է տնտեսապէս յետ է գնում: Զանազան պատահարներ և աղէտներ անպակաս են, մասնաւորապէս պակասութիւնն և ընտանի կենդանիների հիւսնադրութիւնները: Սակայն աւելի ցաւալի է գիւղի ներկայ դրութիւնը: Այս տարի թէ ցորեն ու գարի չունեցանք և թէ երաշտը կորեկի արտերը փչացրեց, այնպէս որ ոչ ուտելու հաց ունեն խեղճ գիւղացիները, ոչ էլ սերմացու, որ շատ զգալի է, մասնաւորապէս ներկայումս, աշնանացանի ժամանակ: Նոյն դրութեան մէջ է և մեր հարեան Վարդանշաթաղ գիւղը: Բարեբաղդաբար, միւս գիւղերում հացը բաւական առատ է, և այդ պատճառով մեր գիւղացիք մի կերպ սերմացու են ձարում: Այս տարի մեծ ֆլամանք պատճառեցին նաեւ դարաղ և խոռոկ հիւսնադրութիւնները, վերջինս խոգրելի և մասամբ դոմէշներին մէջ: Պատուի այգիները ահա քանի տարի է նոյնպէս ոչինչ արդէնք չեն տալիս զանազան հիւսնադրութիւնների պատճառով, որոնց առաջն առնելու մասին մտածող չը կայ, և այդ կողմից մենք իսպառ մոռացված ենք մասնագէտները: Միայն թուին է, որ բաւական արդէնք է տալիս օգի քաղողի բանի շահագործողներին: Բայց որքան մեր գիւղերի տնտեսական դրութիւնը

Типогр. Т—ва С. Назарянца и К. п. ф. «ГЕРМЕСЪ». Мад. ул. № 15